

KULTURA LITEWSKA

Broszura opracowana przez
uczestników projektu
„Integracja dwóch narodów
poprzez taniec i kulturę
ludową – edycja litewska”

**Współfinansowane przez
Unię Europejską**

SPIS TREŚCI

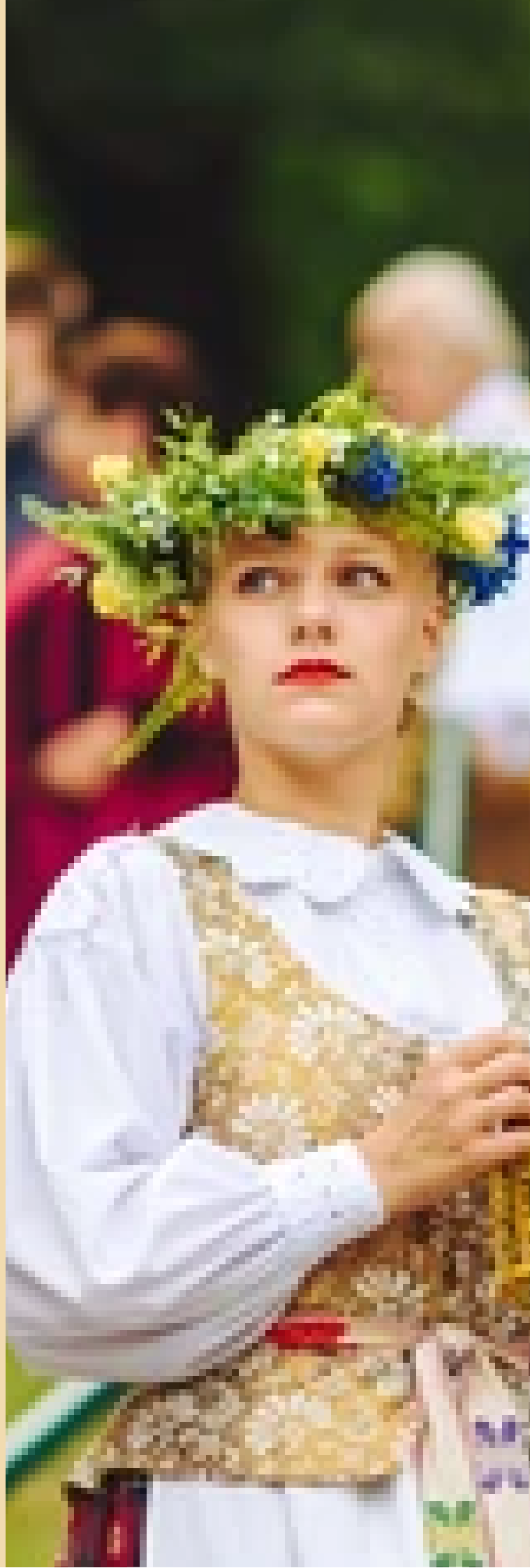
*Wstęp. Informacje o
autorach i projekcie*

Rys historyczny

Tradycyjna muzyka

Tańce ludowe

Kulinaria

06 *Strój ludowy*

07 *Inne elementy kultury
ludowej*

WSTĘP

Broszura została opracowana przez uczestników projektu „Integracja dwóch narodów poprzez taniec i kulturę ludową – edycja litewska” w ramach realizowanej w inicjatywie mobilności zagranicznej. Projekt „Integracja dwóch narodów poprzez taniec i kulturę ludową – edycja litewska” o numerze 2021-1-PL01-KA122-SCH-000015417 jest współfinansowany przez Unię Europejską.

W projekcie udział biorą szkoły: Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu jako beneficjent inicjatywy oraz Rokiškio profesinio mokymo centras jako instytucja przyjmująca.

Mobilność w projekcie realizowana jest w dniach 12-23 września 2022 roku. Udział w wyjeździe biorą uczniowie z szkoły z Polski, a jednocześnie członkowie Zespołu Pieśni i Tańca „Blichowiacy”. Wspólnie z młodzieżą ze szkoły litewskiej realizują program edukacyjny związany z promocją kultury i podnoszeniem kompetencji cyfrowych.

*Więcej informacji na temat projektu można znaleźć na stronie Szkoły:
<http://www.zsp2lowicz.pl/>*

**Współfinansowane przez
Unię Europejską**

KULTURA LUDOWA LITWY. RYS HISTORYCZNY

Historia Litwy sięga aż 3 tysięcy lat p.n.e. Wówczas na dzisiejsze tereny kraju przybyli Indoeuropejczycy, którzy upowszechnili na tym terenie kulturę ceramiki sznurowanej. Za przodków Litwinów uznaje się bałtów, a współczesny język litewski należy do grupy języków bałtyckich. Z najdawniejszymi losami kultury litewskiej kojarzyć się mogą kurhany – czyli tradycyjna dla tego regionu historyczna forma grobów.

Wiek XIII przyniósł narodzenie się na tych ziemiach państwowości. Zjednoczenie plemion było bezpośrednio związane z zagrożeniem krzyżackim.

Wiek XIV to nawiązanie dobrych stosunków z Polską, przyjęcie chrześcijaństwa i unia osobowa, potwierdzona małżeństwem Władysława Jagiełły

z Jadwigą Andegaweńską. Umocnienie pozycji państwa wobec zewnętrznego zagrożenia stało się jednak początkiem trudnych relacji polsko-litewskich, gdzie podłożem konfliktów była niezależność Litwy w ramach przyjętej unii.

Wiek XVIII przyniósł znaczny upadek potęgi państwa, spowodowany przez Klęski żywiołowe, głód, zarazy, wojny domowe, wojna północna między Szwecją i Rosją. W wyniku rozbiorów państwo litewskie w ramach Rzeczypospolitej Obojga Narodów przestało istnieć.

Państwowość została tutaj przywrócona w okresie napoleońskim. Wówczas też rodzą się na ziemiach litewskich pierwsze ruchy patriotyczne i związane z poprawą sytuacji społecznej i kulturalnej.

W XX wieku Litwa dotkliwie odczuła II wojnę światową, a jej losy i kolejne przesiedlenia, tak ludności polskiej, jak i litewskiej, położyły się cieniem na relacjach pomiędzy sąsiednimi krajami. Lata 80-te to czas silnego odrodzenia narodowego na Litwie, w tym pobudzenia dążeń do odłączenia kraju od ZSRR.

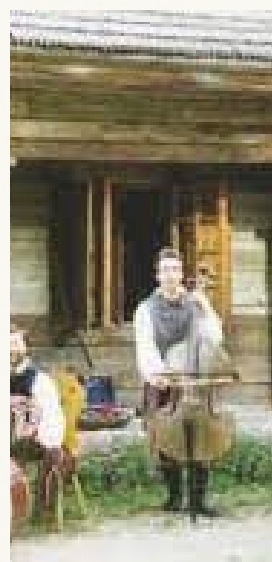
Na samą kulturę Litwy wpływ miały nie tylko jej burzliwe losy, ale także wieloetniczność tych ziem, co miało wpływ na bogactwo folkloru i przenikanie się w nim różnych elementów. Wśród istotnych mniejszości obecnych na terytorium kraju należy wymienić już choćby Karaimów, lud pochodzenia tureckiego, czy Tatarów.

TRADYCYJNA MUZYKA

Litewska muzyka ludowa wykazuje wiele cech wspólnych z kulturą muzyczną narodów ościennych: łotewską, fińską, słowiańską. O istnieniu odrębnego litewskiego folkloru wspominają przekazy z XVI w. (Miechowita, Strykowski); zapisy rozpoczynają się w poł. XVIII w. W pieśni dominuje jednogłos; w płn.-wsch. rejonach Litwy pojawia się rodzaj kanonu (sutarines) oraz formy wielogłosowe znane od 2. poł. XVIII w. Najbardziej znane są formy daina i giesmė, przeważnie poświęcone pracy, a także miłości.

Daina to tradycyjna forma nierymowanej pieśni łotewskiej i litewskiej, najczęściej bardzo krótkiej (do czterech strof), zróżnicowanej pod względem tematyki, metryki, stylistyki i sposobu wykonywania.

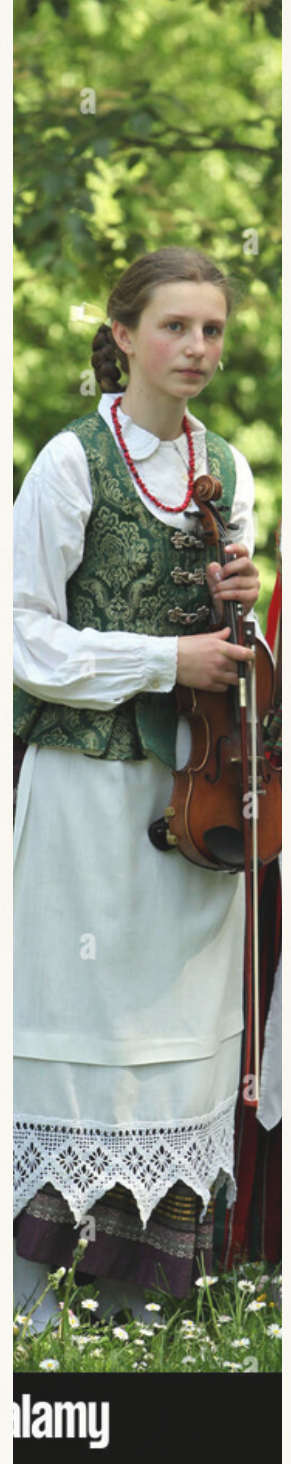
Do początku XX w. dainy przekazywane były wyłącznie w formie ustnej, mimo że niektóre liczą ponad tysiąc lat. Wiele z nich zawiera elementy kulturowe z czasów przedchrześcijańskich, na przykład nazwy pogańskich bóstw jak Saule (bogini słońca) czy Meness (bóstwo księżyca), a niekiedy nawet nawiązania do obrzędów magicznych. Dainy ukazują również różne obszary życia społecznego, a nawet politycznego, zawierają aluzje do dawnych tradycji, świąt i zwyczajów erotycznych. Język pieśni jest barwny z różnorodną stylistyką i symbolami. Na przykład

pannę symbolizuje często kwiat ruty, natomiast symbolem młodości jest rumak. Utratę dziewictwa wyraża zwiędnięty wianek lub zdeptany przez rumaka ogródek z rutą.

Na Litwie do dain zalicza się także stare pieśni wielogłosowe (sutartinės) oraz pieśni żałobne, wykonywane najczęściej przy okazji pogrzebów, ale również, gdy opłakuje się odejście panny młodej z domu w czasie zaślubin (raudos). W 2010 roku sutartinės zostały wpisane na listę niematerialnego dziedzictwa UNESCO. Dainy stanowiły jeden z filarów folkloru i tożsamości narodowej Litwinów, zwłaszcza w czasach dominacji krzyżackiej i sowieckiej. Poza tym są skarbnicą danych na temat historii języka łąteńskiego i litewskiego.

Wśród tradycyjnych instrumentów muzycznych Litwy można wymienić skrzypce, rogi, kankle, cymbały, bandonia - wczesna harmonia, piszczałki wykonane z kłosa zboża oraz z trzciny.

TAŃCE LUDOWE

Litewskie tańce ludowe są częścią twórczości artystycznej narodu litewskiego, spuścizną tradycyjnej choreografii, na którą składają się tańce liryczne, domowe lub humorystyczne oraz tańce w kręgu. Zdecydowana większość z nich jest przeznaczona do rozrywki, ale są też ciekawe tańce rytualne, które kojarzą się z kalendarzem, pracą i ceremoniami ślubnymi. Wiele z nich jest rozpowszechnionych na całej Litwie, ale inne są typowe tylko w niektórych regionach etnograficznych. Tańce ludowe gloryfikują własną ziemię, wyrażają charakter narodu, historię, wiarę, sposób życia, a nawet otaczającą przyrodę. Najstarsza pisemna wiedza o bałtyckich tańcach plemiennych dociera do nas od różnych podróżników, począwszy od X wieku. Uważa się, że najstarsza forma tańca wywodzi się z religii i obrzędów. Chodzenie w łańcuchu, chodzenie po polach i świętych miejscach, rytmicznie skakanie lub kucanie zgodnie ze śpiewaną pieśnią, przy użyciu różnych narzędzi danego rytuału (kwiaty, chleb, napój, ogień, kadzidło). Sama funkcja ofiarna była rodzajem tańca religijnego. Z biegiem czasu, obrzędy utraciły znaczenie religijne i ostatecznie stały się sposobem rozrywki.

Najbardziej unikalną i bogato opisaną jest litewska choreografia ślubna. Podobnie jak w innych regionach, były tańce o znaczeniu „pierwszy taniec”. Dane na ich temat są bardzo zróżnicowane, ale to można zauważyć, że tutaj rodzice lub ich zastępcy rozpoczynali swój pierwszy taniec znacznie rzadziej niż w innych regionach. W niektórych regionach taki taniec był tańczony przez pannę młodą z innymi ważnymi uczestnikami ślubu. W innych regionach ojciec zaczynał tańczyć z panną młodą, a potem z panną młodą tańczyli po kolei „taniec pożegnalny” ze wszystkimi. W niektórych regionach „pierwszy taniec” miał swoją nazwę. Na przykład taniec Primary (LT Pradėtinis), był tańczony wokół Taurage: najpierw tańczyli go nowożeńcy, a potem inni uczestnicy domu weselnego. Taniec był tańczony dwukrotnie - po ceremonii w domu św. matronę honorową, a później w domu panny młodej, za każdym razem po uroczystym obchodzie stołu. W regionach pojawia się inna nazwa „pierwszego tańca” - taniec kwiatów (LT Gėlių tancius) Taurage. Panna młoda przyczepiała kwiaty do piersi pana młodego i zaczynali tańczyć (według dowolnej muzyki). Następnie drużny przyczepiały kwiaty dla swoich partnerów do klatki piersiowej i szły z nimi tańczyć.

KULINARIA

*Tradycyjne dania i przysmaki Litwy to m.in.:
Cepeliny – sporych rozmiarów pyzy ziemniaczane z nadzieniem, najczęściej mięsnym i grzybowym, podawane z okrasą: słoniną lub śmietaną.
Kibiny – pochodzące z miejscowości Troki pierogi wywodzące się z tradycji karaimejskiej, podawane najczęściej z bulionem lub barszczem czerwonym.
Kastinys - krem zrobiony ze śmietany, masła, czosnku i ziół, podawany z ziemniakami na ciepło.
Šakotis - ciasto kształtem przypominające choinkę, zrobione głównie z jaj*

Kugelis – babka ziemniaczana z dodatkiem kurczaka

Skilandis – twarda suszona wędlina, przypominająca nieco Kindziuk

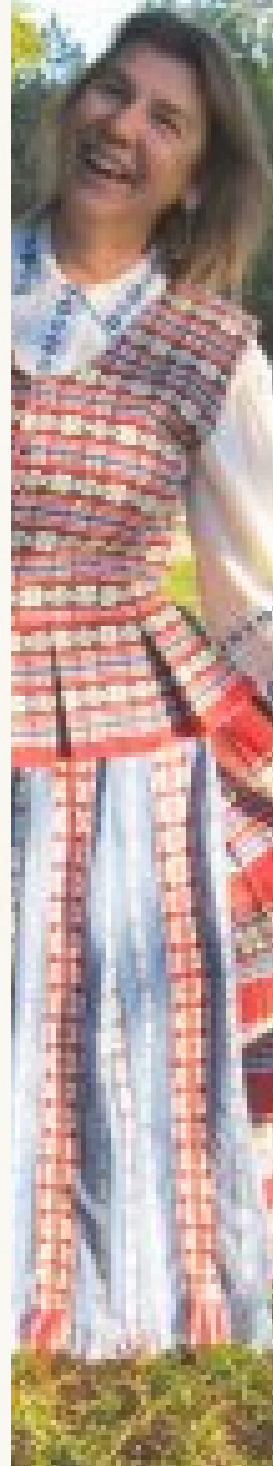
Czeburaki – smażone na głębokim oleju placki z mięsnym nadzieniem

Kołoduny – delikatne, niewielkich rozmiarów pierożki z nadzieniem

STRÓJ LITEWSKI

Tradycyjny strój Litwinek składał się z koszuli, spódnicy, zapaski, bezrękawnika i pasa — krajki. Panny na głowie nosiły “galionas” — stroik lub wianek ze wstążkami, zamężne kobiety zawoje “napitki”. Strój bogato zdobiony był haftem. Wierzchnią odzież stanowiły siermięgi lub baranie półkożuszki.

Strój męski wcześniej utracił swą narodową specyfikę niż kobiecy. Składał się on z płóciennej koszuli, płóciennych, sukiennych bądź półwełnianych spodni, kamizelki, płóciennego bądź sukiennego kaftanu, spilśnionego kapelusza. Zimą noszono siermięgi, wełniane szuby i półszubki lub kożuchy wyprawiane na białą. Tradycyjnym obuwem były łapcie lub skórzane “postały”, zaś w zachodnich rejonach Litwy drewniane trzewiki “klumpes”. W dni świąteczne noszono buty skórzane.

INNE ELEMENTY KULTURY LUDOWEJ

Ważnym elementem kultury litewskiej jest rękodzieło, a niewielkie pracownie, wykorzystujące tradycyjne metody w produkcji są wciąż bardzo popularne. Wśród wyrobów rękodzielniczych na szczególną uwagę zasługuje ceramika oraz tkaniny, wykonywane na tradycyjnych krosnach.

Na uwagę zasługuje także litewska sztuka rzeźbienia krzyży. Dla Litwinów sztuka rzeźbienia krzyży jest elementem ponad 400-letniej tradycji, która jest powszechna w całym kraju, podobnie jak święcenie tych krzyży i związane z nimi obrzędy. Nawiązują one do katolickich uroczystości religijnych oraz innych pradawnych świąt, korzeniami sięgającymi do tradycji pogańskich.

Poświęcenie krzyża przez kapłana czyniło go na zawsze przedmiotem świętym. W okresie podporządkowania rosyjskiemu kościołowi prawosławnemu w XIX wieku, a jeszcze bardziej w czasie rządów sowieckich, krzyże te stały się także symbolami litewskiej narodowej i religijnej tożsamości. Wykonywane z drewna dębowego, mają od 1 do 5 metrów wysokości i często są rzeźbione w kwiatowe lub geometryczne wzory, czasami zdobione małymi posążkami oraz zwieńczone małym daszkiem. Wizerunki Najświętszej Marii Panny i wielu świętych są adresatami prośb o pomoc chorym i cierpiącym, a ludzie przynoszą pod krzyże dary w postaci jedzenia, różańców, pieniędzy, kolorowych chust (na przykład z okazji wesela) lub fartuszków (symbolizujących płodność). Krzyże są również bardzo ważnym miejscem spotkań. Ustawiano je na poboczach dróg wjazdowych do wiosek, w pobliżu innych pomników i na cmentarzach.